

RETROBEM LA MEMÒRIA

Vers l'unificació dels parlars d'Oc.

I

L'unificació dels parlar d'oc se prodrà mamprendre solament partint del català medio-eval e de la lengua dels trobadors. En los temps medio-evals hi hagué certa unitat lingüística. Caldrà doncs recular e cercar la vertadera forma grammatical e lo vertader mot en los nostres auctors classics, si bé havent compte de l'evolució natural de la lengua e dels novels mots que las arts e las sciéças han aportat al lenguatge en tots los paisos del mond en los temps moderns.

Lo primer que cal, és fugir de l'ortographia phonetica, car lo phonetisme reproduix lo lenguatge del poble exactament, e destrúix l'unitat litteraria. En cambi, l'etymologia nos servira per

a fixar los mots que havent una rael communa, sien differentes en los parlars popularis. Las principals lengüas cultas del mond: lo francés, lo lati, l'anglés, l'alemán, lo portugues, etc., se escriuen amb orthographia etymologica.

La Schola occitana, e lo grammatic Perbosc hant fayt donar un grand pas vers l'unificatió dels parlars d'oc. Cal seguir lo cami començat. Ja sabem que tots haurem de far lo sacrifici de rebutjar formas e mots popularis que nos son cars. Altrament no vendrà l'unitat de la lenga d'oc en la vida: cal sperit de sacrifici en tots los occitans.

Caldrà doncs que sacrificuem las formas caracteristicas de cada dialecte en bé de l'uniformitat de la lengua escrita nostrada. Aixi, nosaltres, los valencians, haurem de tornar a usar l'article (lo) que usaren los classics, e los scriptors moderns de "Lo Rat Penat" e dels Jocs Florals, des del Rei Jacme I, los Ausias March, los Rois de Corella, los Johanot Martorell. Llorente, Llombart, Iranzo e Pizcueta a Valencia; e los Balaguer, Guimerà, Verdaguer e Aladern a Cathalunya, e los Aguiló, Alcover e Llobera a Malhorca, etc.

Caldrà que los cathalans, rebutgen las formas del subjunctiu en i e admettent las classicas usadas a Valencia e bona part de Catalunha.

Caldrà usar qualques formas maylorquinas, per exemple, la forma de la primera persona del singular del present de l'indicatiu

menj-pens, etc...

que los altres dialectes fan:

menji, menjo, menje, menjoc...

Caldrà que rebutgem los plurals en es e usar los provençals en as, a no ser que tots los occitans adopten la forma en es que nos separa del casteylà.

Caldrà usar las formas classicas dels pronoms complements

me, te, se, nos, e vos,

en loc de las formas dialectals

em, et, es, ens, us,

que nos separan ara dels altres parlars occitans.

Caldrà usar la conjunció copulativa e (e no la i o y) com fant los auctors classicos e com trobem en la celebre poesia de l'Aribau "Adeussiau turons" (Diccionari de scriptors catalans de Torres Amat)

Caldrà usar las formas medio-evals en -atz- -etz- -itz- -otz- de la persona vosaltres dels verbs per exemple:

menjatz, voletz, venitz, sotz, en loc de menjau, voleu, veniu, sóu...

Caldrà scriure *l* al loc de *ll* inicial com trobem en los classics, e sinó usar un signe semblant (l partida). Solutió del celebre grammatic Pompeu Fabra en sa "Gramatica de la lengua catalana" (Barcelona 1912) e caldrà scriure *yl* o *lh* en los casos ont los provençals scriuen ara *lh*.

Caldrà que los provençals usen *s* al loc de *z*: *Tolosa* en loc de *Toloza*.

Caldrà que los gascons usen la *f* al loc de *f* inicial: *fa*, en loc de *ha*, *farina* en loc de *haria*, *font* en loc de *hont*, *femna* en loc de *henno*, etc...

Caldrà supprimir la *n* final dels mots provençals com natiò, bè, vi, pà, etc., e substituir la *n* per un accent, o un altre signe.

Açò faria donar un gran pas vers l'unificatió de las brancas catalana e provençal.

Caldrà que los provençals scriguen *l* en loc de *u* final: *mal*, *caval*, *solel*, *castel*, etc.

Caldrà que los provençals scriguen moltras lettras mudas tant finals com medials que hant caigut en los parlars popularis

del Mitjorn, e que conserven en Valencia, Maylorca, Catalunya, e lo Rosselló, e Alguer (Italia).

Altras reformas, caldrà far per arribar a l'unificatió. E ara hom pot veure los disbarats de la reforma linguistica fabrenca qui nos ha alunyat de l'unificatió occitana considerablement.

II

Hai legit manta vegada dins los jornals occitans que cal trabalhar per a l'unificatió e la stabilisatió de la lenga d'oc litteraria, es a dire, de la lengua d'oc escrita, no pas de la parlada (causa, aquesta darrera, irrealisabla). Es clar que per a arribar a l'unificatió de la lengua escrita caldrà bona voluntat e sperit de sacrifici en tots los occitans, en tots. Remarcatz-ho bé: EN TOTS.

Se lo dialecte A es intangible per qué es lo nostre, amb lo mateix dreit seran intangibles los dialectes B,C,D, e... tots los altres dialectes, subdialectes e parlars locals, per aquels qui los parlan. Naturalament... e alavors hi haurà tantas de lenguas litterarias com parlars populars: Hi haurà una lengua provençala, e una lengua alvernata, e una lengua gascona, una lengua cathalana, una lengua lemosina, e una lengua languadociana e tantbé una lengua valenciana (valencià moderno), totas mais o mens litterarias, mas no hi haurà una lengua d'oc unificada.

E bé, occitans, ¿es açó ço que voletz? Justament açó es ço que passa avui. Los uns scriuen en gascó, los altres, en lemosi, d'altres en valencià, d'altres en lengua mistraliana, d'altres en barceloni (catalan moderno) d'altres en languadocià, etc etc.

Existix una lengua d'oc, plá segur, mas una lengua d'oc feita bricas e bocins, long temps en stat de ruinas, e val la pena de trabalhar per a conservar petits dialectes o petitas lenguas? Així anam pas en loc.

Per a arribar far la restaurati6 de l' *idioma grand* (ço que sembla una necessitat) caldrà recular. Caldrà estudiar lo lenguatge dels auctors classics, aprofitar dels parlars populars actuals tot ço que sia utilisable, e far tant.bé quelcom de novel, (tot ço que calga) quand las bricas e bocins no servixquen per a la restaurati6 . Lo mateix qu'hom fa en restaurar un castel en ruinas.

Mas tot aç6 cal hoc far sens privilegis de cap mena. Car es força commode que los altres accepten las nostras formas e graphias, e que nosaltres no acceptem cap forma dels altres dialectes. Aç6 es molt commode, mas es pas aquest lo cami a seguir. ¿Que hi haurá difficultats? Cert. Ja sabem que no és pas lo mateix unificar la lengua d'oc que fixar lo dialecte de Granollers, per exemple. Mas cal intentar l'unificati6 en sos diverses graus. Es clar que tant.bé hom cultivará litterariament los dialectes, però paral.lelament cal intentar far l'unificati6 formant una unitat lingüistica superior a tots los parlars locals.

Per aç6 io començ per sacrificar las formas (per mi carissimas), de mon parlar natal. Hai procurat, procur, e procurarai sempre, adoptar totas aquelas formas dels altres dialectes que poden a mon opini6 (sempre tangibla) nos conduzir a l'unitat de la lengua d'oc per tots los bons occitans volguda e demandada.

Se tots los occitans fan lo mateix, arribarem ben tost a l'unitat desitjada. Altrament no. Hi ha pas dubte. Altrament no.

Cal sperit de sacrifici, cal bona voluntat, en tots, sens acceptar privilegis ne intangibilitats, Car ¿qué hi ha avui intangible? Hom ha dit amb raz6 que Tota obra humana es subjecta a mantuna revisi6 e negú pot pas imaginar d'attenyer la perfecti6. L'intangibilitat, l'infal.libilitat, lo magister dixit, e l'anathema sit, son causas qu'han passat fa temps a l'histria, son causas de Museu archeologic. La vida es moviment, luita, modificati6, evoluti6 constant e ara una novela evoluti6 comença per a la nostra

terra, per a la nostra lengua. Dirai amb Perbosc "La nostra raça regrelha" e l'unitat lingüística vendrá. Vendrá per la fusió de tots los dialectes, e vendrá malgrat tot, malgrat los personalismes, malgrat los particularismes, malgrat las petitas miserias de cloquer, malgrat los dubtes, las vacil·laciós e las errors de qualque mestre, malgrat la incomprensió e ignorancia dels petits miradors barcelonins, malgrat tot. Dirai amb lo poeta del Lenguadoc:

"Los desparricarem com rantelas d'aranyas
Car la Pensada es mais poderosa que tot."

Faitas las anteriors remarcas (qu'hai cregut necessarias) expausarai a continuatió qualques altras reformas (radicalas gairebé totas) qu'a mon leal entendre, caldrà far per a arribar a l'unificatió de la lengua d'Oc escrita, es a dire, per a far una lengua qui no será ne lo valenciá, ne lo provençal, ne lo gascó, ne lo lenguadociá, ne lo cathalá, ne lo lemosi, etc., etc., mas, que será tot açò a la vegada: La lengua d'oc unificada.

Car, es sabut, que tota lengua parlada es un ensemble de dialectes qui han qualques characters comuns, e qualques altres de differents. En cambi, tota lengua escrita, unificada, es quelcom d'artificial, de conventional, d'uniformat. Es la resultant de la fusió dels dialectes, es l'unió dels bocins per a obtenir lot tot harmonic, restaurat e grand. Quelcom qui stá per damunt de tots los parlars popularis. E per a obtenir açó, cada dialecte ha de far lo maximum de concessions possible. E ara, aci, aquelas que platz.me propausar; a saber:

Caldrá que los lemosins empleguen (g) al loc de (j) e c al loc de (ch) davant (a), en los mots ont los altes dialectes han (ga) e (ca) respectivament: *pregar* al loc de *prejar*

<i>gabia</i>	<i>jabia</i>
<i>bugada</i>	<i>bujada</i>
<i>desplagar</i>	<i>desplejar</i>

<i>cavalcar</i>	<i>chavauchar</i>
<i>cami</i>	<i>chami</i>
<i>cant</i>	<i>chant</i>
<i>castel</i>	<i>chastel</i>
<i>boscatge</i>	<i>boschatje</i>
<i>mosca</i>	<i>moscha,</i>

Caldrá que los gascons empleguen (l) al loc de (t) final:

<i>bel</i>	al loc de	<i>bet</i>
<i>aquel</i>		<i>aquet</i>
<i>deval</i>		<i>devat</i>

Tant.bé scriurán (l) medial al loc de (r):

<i>ela</i>	al loc de	<i>era</i>
<i>capelá</i>		<i>caperá</i>
<i>appelar</i>		<i>aperá</i>

Scriuran (v) inicial a loc de (b):

<i>vos</i>	al loc de	<i>bous</i>
<i>vols</i>		<i>bos</i>
<i>vacas</i>		<i>bacos</i>

Scriurán (n) muda intervocalica en las paraulas qui la tenen en son orige:

<i>una</i>	al loc de	<i>uo</i>
<i>vezina</i>		<i>bezio</i>
<i>farina</i>		<i>hario</i>
<i>galina</i>		<i>gario</i>

Scriurán (o) al loc de (ue) en mots com

<i>cor,</i>	al loc de	<i>cuer</i>
<i>foc</i>		<i>huc</i>
<i>loc</i>		<i>luc</i>

Scriurán (v) medial al loc de (u)

<i>havetz</i>	al loc de	<i>auets</i>
<i>davant</i>		<i>dauant</i>

cridava *cridaua.*

Desfarán la metathesi de (r):

cabra al loc de *crabo*
paubra *praubo*
comprar *croumpá*
vespra *brespo*

Los alvernysats scriuran (a) al loc de (o) en los mots qui originariament e en los altres dialectes, han la vocal a: la al loc de lo

cabreta al loc de *cobreto*
havia *obio*
amic *omi*

Los languadocians scriurán (u) al loc de (ue) en los mots ont lo cathala, lo valenciá e lo malhorqui han (u):

ulh al loc de *uelh, (elh, el, etc.)*
luny *luenh, lenh*
fulha *fuelha, felha*
avui *avuei, auei, avei,*

Scriurán (i) al loc de (iei) en paraulas que en cathalà valencià e malhorqui han (i):

lit al loc de *lieit, liech*
sis *sieis*
mijorn *mieichjorn*

Scrriuran (it) al loc de (ch) en los mots derivats de (ct) lati:

fait al loc de *fach* (de *factum*)
luita *lucho* (*luctam*)
fruita *frucho* (*fructam*)
dit *dich* (*dictum*).

Aquesta graphia (it) será pronunciada (eh) en languadocià.

Los provençals scriuran las letras mudas finals, (s) plural, (r) de infinitiu e (t) de participi:

fadas e no *fado*

anar *aná*
parlat *parlá*

Scriurán la (n) muda en las paraulas qui la tenen sonora en los altres dialectes:

jorn al loc de *jour*
carn *car, char*
gens *ges*

Los occitans de França¹⁹ en general scriurán (l) en syl.laba inversa al loc de (u)

altre al loc de *autre*
malgrat *maugrat*
salt *saut*

Scriurán (ix) al loc de (ss, ch) en mots com

pareixer e no *pareisse, pareche*
creix *creis, crech*
naixer *naisser*

Los occitans de França scriurán (e) al loc de (ie):

primer e no *primier*
velh *vielh*
Deu *Dieu*
manera *maniero*

Encara d'altras reformas caldrá far segons lo grau d'unificatió inicial qu'hom vulga attenyer e d'usqui a arribar a l'unificatió totala o absoluta, ço qu'haurá d'esse l'obra del temps, e de l'evolució incessant. Es clar que tota reforma d'unificatió supposa reglas de lectura per a las diversas contradas d'oc. Açó es d'una necessitat indiscutible. Amb la graphia fonetica es impossibla l'unificatió. Cal la graphia etymologica e stablir reglas de lectura, per a cada dialecte.

Ja sper que tant a Cathalunya com a Provença mais de quatre dirán que io so una il.lusa e que ço que io hai propausat es utó-

pic e pauc mens qu'un impossible metaphysic... Bah! L'história de sempre quand hom ditz quelcom de nou. Cal doncs far gens de cas dels petits criticares que surten pel cami. Comptan pas gaire causa. Son los eterns cans ladraires. Io solament vos dirai que se probatz d'aplicar totas aquestas reformas veuretz lo grand pas fait vers l'unificatió dels parlars d'oc. Me sembla que sens gaires sacrificis hom pot aconseguir una unitat relativa ja ara mateix, es a dire de bon començament.

Me diretz, ¿e la morphologia? ¿E lo glossari? En un libre, ara en preparatió, e que pens publicar a no tardar gaire (se mos affars professionals m'hoc permetten), donarai la morphologia unificada de la lengua d'oc, morphologia que ja fa temps applic en mos articles, que los consider ben comprensibles per tots los occitans. Quant al glossari amb la lum de l'etymologia, vertader ornament cultural, e instrument de fixatió, anirem revisant e fixant las nombrosas paraulas mal fixadas. Vetzaci quelques exemples, paucs son suffisents: Los valencians scriurán: auceal al loc de ocell, del lati avicellum diminutiu de avis, au, provençal auzel, valenciá aucell, com scrigué Llorente, e cathalá tant.bé aucell. Ocell es una forma dialectal antiga.

Janer al loc de Gener o giner, car vé del lati Januarium de la divinitat Janu com janua, porta. Comparatz amb Janvier, Janeiro, January, Januar, Janvar, etc. Etc. Gener e giner son dialectals.

Caldrá doncs far una mena de Dictionari pan-occità unificat semplant al "Lateinisch romanisches Wörterbuch" de Korting, es a dire donant la forma litteraria unica e al costat las nombrosas varietats dialectalas. Aquest será lo novel Thresor del felibrisme per a usatge de las generatións futuras e aquest será l'instrument que formarà l'imperi lingüistic de setze a divuit mil.lións d'habitants. Ara bé ¿com extendre aquesta lengua litteraria? Es una qüestió de pecunia, de temps e d'entusiasme. Amb

lo estudi mutual dels parlars, amb la propaganda en la premsa: jornals, revistas, almanachs, llibres; amb conferenças e radio-conferenças, amb lo theatre e los chorals, amb l'ensenyament a la schola, e fora de la schola, amb la fundatió per tot de societats occitanistas, etc., etc. Tot arribará. Ja hoc veuretz.

E Cathalunya amb los poderoses elements economicos e intel.lectuals, Catalunya amb un petit sacrifici en la graphia, e anostrant tot lo thresor lingüistic del Mitjorn, podrá obtenir facilmente l'unificatió dels parlars d'oc, un dels faits mais grands de la nostra historia, car alavors haurá l'hegemonia lingüistica de tota l'Occitania, es a dire, de totas las terras d'oc nostradas que per un singulari azard, com digué lo poeta:

"Com una copa fan totas
D'ont las Balearas son las gottas
Del dolç liquor."

19 .- Observem que Llorente parla d'occitans de França o d'occitans francesos per oposició als del sud dels Pirineus, valencians, catalans i mallorquins.